

כללי רש"י ותוספות והרא"ש

אוצר החכמה

כללי רש"י

ואחריו נמשך הר"ב הלכה למשה בהל' גזילה דף ע"ז ב' (פ"י טהל' גזילה הל' א), בהל' מכירה דף ט"ה ד' (פ"ה הל' ו)⁵. ועיין הלק"ט ח"ב סי' קי"ז שכתב כלל זה אינו נראה כלל, ע"ש.

וע"ע להלחם חמורות הל' ציצית אות ס"ה דפליג על הרב ב"י, והביאו השי"ר כנסת הגדולה בכללי הפוסקים אות י"ט. ועיין בית דוד על חו"מ סי' ה' כלל (ב') [כ']⁶:

ג. אין להקשות על רש"י ז"ל מהסכמת דברי הגאונים, דאיכא לתרוצי גברא אנברא קא רמית, ואפשר דלרש"י ז"ל לא נהירא ליה הסכמת דברי הגאונים. כנסת הגדולה יו"ד סי' קכ"ד הנהות הב"י אות ק"ד:

ד. כשרש"י מפרש בלא תפיסת לשון

א. רש"י בפירושו רגיל לפרש יותר קרוב לפשוטו*, אף על גב דלית הלכתא הכי, כי כן דרך הש"ס גם כן לאתויי הדרשה יותר פשוטה, אף על גב דאתאמרה לפום סברא דאמורא דלא קיימא לן כוותיה¹. באר שבע דף ב' ד' (הוריות ב, א), וע"ש עדים נאמנים²:

ב. כלל גדול יש בדינו, כי רש"י ז"ל מפרש הוא ולא פוסק*, ויותר יש לסמוך על בעלי הפסק. הרשב"ז סי' ק"ט דף ט"א א'³.

ומצאתי להב"י אור"ח סי' י' שכתב דאף על גב דהרא"ש אתי כפירוש רש"י, כיון דרש"י מפרש הוא ולא פסקן, הוה ליה הרמב"ם והרא"ש ז"ל חד לגבי חד, והלכה כרמב"ם⁴.

•• מנחת יד ••

ללמוד איך לתקוע. ותימה על מורינו ז"ל שכתב ויוליכנו למי שיתקע לו, דמה לו לשנות מלשון הגמ'.
1. ראה סי' משק ביתי סוה"ס דף י, א מש"כ עוד בזה. 2. ושם: זה יצא לו מאורחא דגמ' דעביד נמי כהאי גוונא, דבהרכבה מקומות מייתי דרשה מחד קרא, ואף על פי שאותה דרשה לפי האמת נפקא לן מפסוק אחר, אפילו הכי לפי שהיא פשוטה יותר מאותו פסוק מייתי לה הכי. ועיין ח"י רעק"א עירובין מז, א שכתב שמצאנו כמה פעמים שאף שלא במקומו מפרש רש"י כהו"א, ואפשר מפני שהוא קרוב יותר לפשוטו דמתני'. וכ"כ גם ביבמות ל, ב; שו"ת מהדו"ק סי' רכב אות ח. וראה עוד כן ספרי דבי רב פרי פנחס קסב, מנחת חינוך ריש מצוה קטו. וראה שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' לב מש"כ לפי"ו.
3. לפנינו: שו"ת הרשב"ז ח"ד סי' קח (אלף קפ), וכ"כ ח"ג תקי, וכ"כ בשמו ברכ"י אור"ח סי' י' אות ג, פני יהושע שבת לו, א. ושם יג, ב כתב: וידוע דרש"י פרשן הוא ולא פסקן אף בדברים הנוהגים, וכ"ש בדברים שאינן נוהגין בזה"ז. וכ"כ שו"ת טוב"י מהדו"ת אה"ע סי' יד, שו"ת זבחי צדק אור"ח סי' יט, מהרש"ם ח"י סי' קצו, אבניו אור"ח סי' חנו אות כ, חו"מ סי' פד אות ז, שפת אמת שבת כא, א. ושם: רש"י בפ"י הגמ' מפרש הוא ולא פוסק. 4. וע"ש ברכ"י ובר"ס דפר, יו"ד ר"ס יב, חו"מ סי' כה אות לא, שם הגדולים גדולים מערכת הש' אות לה מש"כ ע"ד הב"י. וכ"כ המאירי בהקדמתו למס' אבות: וראש וראשון לכל החיבורים שנתחברו דרך פירוש הוא פירוש רש"י וכו', אלא שלא נתכוין בהם לענין פסק הלכה כלל. וכ"כ רבינו בשם הב"י להלן כלל לו, ע"ש. 5. ושם: דהוא מפרש ולא פוסק, וכמש"כ מרן ב"י בכמה מקומות בספרו. 6. ושם כתב דמצי למימר קים לי כדעת רש"י, ואדרבא הוא אחד מן

מהגמ', רגילנא לשנויי דרצה לתרין שנים או ג' קושיות בהלכה, ולהכי לא היה לו מקום בהלכה לתפוס בו⁷, ואני שמעתי מקצת רבנים שהיו רוצים לקצר בלשון [ג"ל מ"ך דצריך לומר לקשר לשון זה] עם הלשון שלמעלה ממנו. ורוב הפעמים הוא יגיעת בשר ולהג הרבה, ועיילי פילא בקופא דמחטא. וזה הדרך ג"ל נכון, ורוב הפעמים נמצא יושר⁸. רבינו בצלאל בשיטה מקובצת על כתובות פ"ק דף ל"ט ג' (ז, ב), ודף ס"ה ב' (יד, א), ופ"ז דף ע' א' (עה, ב)⁹:
אה"ח 1234567

ידעתי מאן הוא*¹¹. כן למדתי מזה שראיתי שם בפרק כל הכלים (שבת מז, ב בדפי הרי"ף) גבי אסובי יוקא בשבתא, שכתב וז"ל, ואני הכותב מצאתי בערוך וכו', ולפירש"י צריך לומר דדי למתקן ואסור, ע"כ¹². ולעת כזאת לא מצאתי שום גילוי בזה בדברי המפרשים, לבד ראה זה מצאתי בספר הלכה למושה ח"א הל' גניבה פ"ז הל' ד' ובכמה מקומות, דלזמנין המסדר לקח פירש"י מהגמרא וסידרו על דברי הרי"ף, ואין ענין לו כלל. ועיין בשלחן גבוה דף קמ"ח ריש ע"ד (אור"ח סי' תקמ אות ח) שלא דקדק בזה¹³.

ה. פירוש רש"י שבהרי"ף¹⁰, אף שרובו כסולו לקוח מדברי רש"י שבש"ס וגורע ומוסיף בו, לא היה הוא עצמו המחבר, אלא כותב אחר הוא שסדרנו לא

אוצר החכמה

*** מנחת ידו ***

הראויים יותר לומר קים לי כוותיה. וע"ע משי"כ השד"ח כללי הפוסקים סי' ח אות ט בזה. ⁷ ולשון המאירי בהקדמתו למס' אבות: פירוש רש"י ז"ל וכו', כי במלה אחת יכלול לפעמים תירוצים של חבילי קושיות, אלא שלא כיון בהם לענין פסק הלכה כלל. וכ"כ סי' משפטי שמואל סי' קב: מנהגו של רש"י ז"ל שבמלות קצרות מרגיש חבילי קושיות. ⁸ בשיטמ"ק לפנינו: נמצא יושר. ⁹ ושם: ואפשר דזו היתה גירסתו של רש"י, ופירש בלא תפיסת לשון בגמרא. וכן דרכו בקצת מקומות. ודרכנו לפרש כשהוקשה לו לרש"י כמה קושיות בהלכה ומתמצס ביחד אינו תופס בשום מקום מיוחד וכו', דוק ותשכח. ¹⁰ ולשון רבינו כללי התלמוד כלל קמג: וכן הוא ברש"י שבהרי"ף. ¹¹ וראה ספר משק ביתי בכללי רש"י בסוה"ס דף יא ע"א שהוא פירוש רש"י ממהדורא אחרת. והמאמ"ר ר"ס תקנו כתב דכמדומה שהמעתיק פירוש רש"י סביב האלפסי הוא ר' יהושע בועז בעל שלטי הגיבורים. ¹² וכ"ה בסוכה יז, ב מדפי הרי"ף, מגילה טו, ב בדפי הרי"ף, חולין ט, ב מדפי הרי"ף. ¹³ שם הקשה סתירה מדברי רש"י בפירוש הגמ' לדברי רש"י שעל הרי"ף, וסיים: וצ"ל דחד משני הפירושים הללו אינו מרש"י ז"ל אלא מאיזה תלמיד מתלמידיו. ¹⁴ אפשר שכונתו להמערני יו"ט ברכות סוף פ"ת. ושם: מיהו הפירוש ההוא לאו דסמכא דלא ידעין שם מחברו, ובכמה מקומות מצאנו לו פירושים שלא נזכרו בפירוש רש"י שבגמ', ולא פירשם אלא מדנפשיה, ואת שמו לא הוגד לנו. וכ"כ שם הגדולים ערך רש"י בשם רבינו והא"ר, ובברכ"י אור"ח ר"ס טו כתב: כבר ידוע שהפירוש אשר בהרי"ף אינו מרש"י, וכן הרב לחם חמודות כתב בפירוש הנדפס בהרי"ף, ולא ייחסו לרש"י. גם מנסת הגדולה חו"מ סי' דכח תגהב"י אות סד נקט כן: והמסדר דברי רש"י ז"ל על הרי"ף כתב וכו'. וכ"כ השד"ח כללי הפוסקים סי' ח אות ז גם בשם רבינו. ולשון הרש"ש אור"ח סי' תקנו: ואנוכי ראיתי ברש"י שאצל האלפסי שפירש וכו', וכ"ה ברש"ש מו"ק יג, ב שצוין לרש"י על הרי"ף, כמבואר למעיין שם. וע"ע רש"ש ב"ב צח, א

ו. פירוש מסכת מעילה, אינו משל רש"י, אלא מאחד מאיזה תלמידיו*, דוק ותשכח כנ"ל. ברכת הזבח שם (ריש תמורה)¹⁵.

גם פירוש מסכת נזיר, אינו מרש"י ז"ל*¹⁶, כמו שנראה מדברי מרן בכס"מ בהל' נזירות¹⁷, שמכנה אותו בשם מפרש. מגילת ספר על הסמ"ג דף י"ט א', מהעשין (עשין כט). **אוצר החכמה**.

עוד מצאתי להר"ב כהנת עולם ומצאתי להכנסת הגדולה בחו"מ שם

•• מנתת יד ••

שנקט בלשונו רש"י שבאלפסי. והא"ר ר"ס תקנו כתב בשם רש"י, והוא מהפחוש שעל הרי"ף. וכבר השינו המאמ"ר שם דהדבר פשוט שהפירוש על הרי"ף אף זה מפירוש רש"י, דהא רש"י לא פירש שום דבר על מה שהביא הרי"ף, אלא המדפיס או המסדר הוא שמעתיק מפירוש רש"י שבש"ס על דברי הגמ' שמביא הרי"ף, וכמה פעמים מוסיף מדייליה על דברי הרי"ף, ואינו מרש"י. וראה באורך בזה בקובץ מוריה גליון קו עמ' קו. ¹⁵. ושם סיים: ואעפ"כ אכנהו על שם רש"י ז"ל. וכ"כ שם הגדולים ערך רש"י בשם רבינו. וכ"כ השד"ח שם אות ו בשם רבינו, ע"ש מה שהקשה ע"ז. וכ"כ סי' פרחי כהונה כריתות ד, מעילה יט בשם הברכת הזבח. וכ"כ בשם ח"י הר צבי מעילה כא, א. והאריך בזה ריש סי' תקנת עזרא עמ"ס מעילה, ע"ש, ספר שרי האלף ח"א עמ' שכט. וראה עוד בהקדמת הרב המר"ל לס' שני פירושים קדמונים עמ"ס מעילה מש"כ להוכיח עוד כן. ¹⁶. כ"כ החיד"א שם, דעק"א בגליון השי"ס נזיר ב, א בשם החיד"א ורבינו. ויש לידע מדוע לא ציין כן גם בריש מעילה, וכנ"ל. וכ"כ מהרי"ץ חיות נזיר ב, ב; וכבר ידענו דפירוש על נזיר אינו מרש"י רק איוה תלמיד יחסו לשמו ואינו ממנו. וכן נקט הרש"ש נזיר ב, ב; יג, א. וכ"כ סי' בית השואבה הל' ארבע מינים דין דברים הפוסלים באחרונות אות סח, סי' בן ימין מנחות נח, ב; גליוני השי"ס ריש נזיר בשם רבינו. וכ"כ שו"ת חת"ס החדשות סי' לט, ספר נזיר שמשון נדרים ריש פ"ו, וכ"ה בידיעות נכבדות ריש ספר קובץ הערות לרבי אלחנן וסרמן. ע"ע בד קדש (ראנון) פרק יד מהל' אבות הטומאות, שנדפסו בספר כבוד יו"ט לאביו, דאף שכתב רבינו דפירוש רש"י נדרים אינו מרש"י אלא ממפרש אחר, הוואה יראה דזה אינו אלא מרף כ"כ ואילך, אבל מקמיה הכי הוא מפירוש רש"י. וראה עוד ספר הגניזה האיטלקית עמ' עג. ¹⁷. פ"א הל' ה והל' טו, פ"ב הל' טז, פ"ג הל' ה והל' ו ועוד. והשד"ח שם הקשה ע"ז דהכס"מ גופיה פ"א מהל' מעילה הל' ג הביא דבריו בלשון: ופירש רש"י. ואמנם גם בהל' נזירות נקט הכס"מ כן בלישניה, ע"ש פ"ג הל' יג, פ"ד הל' יא, פ"ו הל' טו, ריש פ"י. וכ"ה בב"י או"ח סי' צז, יו"ד סי' רא וסי' רטו. ¹⁸. וכ"כ שה"ג ערך רש"י בשמו. ושם כ' לדקדק מדברי הב"י או"ח סי' מז ויו"ד סי' רז שכינהו בשם: מפרש. וע"ע מחזיק ברכה או"ח סי' תפט בזה. עוד כתב המחזיק ברכה יו"ד סי' נב אות לו: וכן פירוש רש"י דמסכת נדרים כתבו ז"ל דאינו לרש"י, וכן מוכח מדברי מרן בב"י, וכמו שכתוב אצלנו במקום אחר. ועתה לא זכרתי מזה, וכתבתי לעיל כאילו פירוש רש"י לנדרים הוא ודאי לרש"י ז"ל. וגם מהרב אליה רבה נעלם זה, שאף כמה לשונות רש"י ובכללם נדרים. ולעיל בסמוך סוף כלל ה כתב רבינו בשם הא"ר לענין פירוש רש"י שעל הרי"ף. וע"ע בקונ"א למחזיק ברכה שם. וכ"כ עוד בספרו פתח עינים ר"ה טז, א בשם אביו שפירוש נדרים אינו מרש"י אלא ממפרש אחר. וכ"כ תקרי לב יו"ד סי' כא אות ד בשם רבינו. ורבי אברהם ברוך מאני בחידושי ריש נדרים שנדפסו בס' ברוך אברהם ציין לדברי המג"א או"ח

(הנהב"י אות א) שתמה על המשפט צדק שמים פירוש משניות דף פ"ט ב' (יומא שבח"א סי' נ"ז חשב שהמפרש לנדרים פ"ה), ע"ש שתמה על התויו"ט בזה²¹. וכן הוא רש"י, והקשה מדידה אדידה, ולא כתב הבית דין פ"ה דיומא מ"א: הביט לדברי הר"ב ב"י, ע"ש¹⁹:

אוצר החכמה

כללי התוס'

ז. כבר נודע לרבים שפירוש דברי הימים, עם שהמדפיסים יחסוהו לרש"י ז"ל, אינו כן, ברם אחד מתלמידי תלמידיו עשאנו, והרבה פעמים מביא דברי רש"י ז"ל²⁰, גם חולק עליו. וגלוי לכל הרואה בו שאיננו מרש"י ז"ל. על כן אין להקשות ממנו על רש"י, דגברא אנברא קא רמית, ואין הלכה בתלמיד במקום הרב. לחם אה"ח 1234567

ח. כשפוסק אחד מייחס לבעלי התוס' סברא אחת, ופוסק אחר מייחס להם להיפך, נוכל לומר דאולי אחד כיון על רבינו תם, והאחר דיבר על תוס' אחרים. כנסת הגדולה יו"ד סי' נ"ה הגהות הב"י אות מ"ז:

ט. כשתוס' מקשין על רש"י ז"ל מאיזו משנה ערוכה, ואותה משנה אכתי לא

•• טענת יד ••

סי' א סוף ס"ק יא שכינהו בשם: מפרש. אמנם לשון רבינו ריש הספר כלל א: מדברי רש"י ז"ל בפ"ב דנדרים וכו'. וכן לשונו כללי התלמוד כלל שני: ואיכא למידק לפי זה בנדרים וכו'. וזה כשנדרקדק היטב בדברי רש"י שם וכו'. ובכלל תקצא: ומדי דברי בההיא דנדרים ראיתי בדברי רש"י ז"ל וכו'. ולשון המתנה אפרים הל' שלוחין סי' כה: ורש"י שם בפירושו לנדרים, והנצי"ב בהעמק שאלה סי' קסו ייחסו לריב"ן. וראה סי' הגהות והשלמות מכת"י למס' נדרים במבוא עמ' 21. 19. ראה שו"ת תפארת צבי יו"ד סי' כא כתב שפירוש רש"י לנדרים הוא לרגמ"ה, או לקוח ממנו ומפירושו. וכ"כ השד"ח שם בשם כמה מהאחרונים. וראה עוד קובץ הצופה לחכמת ישראל כרך יב עמ' 241, ספר תורת יעקב סי' רמט באורך בכ"ז. עוד ראה מהר"ץ חיות ריש וסוף תענית מה שכתב להוכיח באורך דהפירוש לפנינו על תענית אינו מרש"י כי אם מאחד מתלמידיו. וראה סי' שם הגדולים גדולים מערכת הש' אות לה: אחר זמן ראיתי דמתוך דברי רבינו ישעיה והריטב"א ורבינו בצלאל בחידושיהם למסכת תענית נראה בהדיא דפירוש רש"י שלפנינו במסכת תענית הוא פירוש רש"י ודאי, אלא שמרוב העתקות נפלו כמה ט"ס, וכן כתבתי בעניותי בפתח עינים בתענית כד, א. ולשון רבינו כללי התלמוד כלל רנו: וכ"כ רש"י בפ"ב דתענית וכו'. וכ"כ רבינו עוד שם כלל רפג, תל, תקל, תקלת, תקפת, תרנה. וראה עוד בזה ספר נזיר שמשון ריש תענית, ספר משק ביתי סוה"ס דף ט, ב. וראה עוד שה"ג שם שמש"כ היעב"ץ בספר עץ אבות שהפירוש למס' אבות אינו לרש"י, ותלו עצמם באילן גדול, י"ל דמאחר דרבינו בעל הטורים ארי"ח סי' רמב מייחס הפירוש הזה לרש"י, וגם התוס' בפירוש התורה כת"י הדר זקנים בראשית מג, יז מייחסים אותו לרש"י, וגם הרשב"ץ שהוא מאחרוני הראשונים לגבי רידן בפירושו מגן אבות מייחסו לרש"י, וגם ספר מדרש שמואל מייחסו לרש"י, כן הוא האמת הברור. וראה עוד לשון רבינו כללי הדינים כלל תסט שהביא פירוש רש"י על סוף ב"ב, אף שהוא להרשב"ם. 20. כ"ה דה"י ב ג, טו; כב, יא. 21. וכן ציין עוד בספר לוח ארש ח"א סי' רנו. וכ"כ שה"ג ערך רש"י, שער יוסף הוריות יב, א; חומת אנך ריש דה"י, ועיין מדבר קדמות מערכת הכ' אות טו. וכ"כ הרש"ש בכמה דוכתי פסחים ב, א; סנהדרין ב, א; ויק"ר פ"ו, ו; שם פ"ו, ה ועוד. ולשון ספר עולת חודש ח"א דף כג, ב: ראיתי בדברי הימים בפירוש המייחס לרש"י. וראה עוד כן בספר מנוחת שלום ח"ד עמ' עו בשם רבים מהאחרונים. ובס' חומת אנך ריש סי' דה"י כתב כי המפרש לס' עזרא אין זה פירוש רש"י. וכ"כ בשם אביו ובשם בעל מלאכת שלמה שהוכיח דזה הפירוש אינו מרש"י. וראה ספר מקור ברוך (אפשטיין) ח"ג עמ' תשנו שיש

מתנייא במסכתות הקודמות לזאת המסכתא שכתב רש"י כן, למדתי מתוך דברי הריטב"א שהביא רבינו בצלאל בשיטה מקובצת (ב"ט) דף ה' ד' (ב, א), שנוכל להליץ בעד רש"י ז"ל, שלא כתב כן רק כלפי המסכתות שעברו, ולא ידעין הך מתניתין, ועיין תוס' דיומא כ"ו ב' (ד"ה ההיא), קרוב לענין זה²²:

י. קבלה בידינו דכל מקום שאומרים התוס' בשם הקונטרים, הוא על רש"י, לא על זולתו, שמות בארץ דף כ"ד (תוספות יוה"כ פג, א) *.

ועיין פ"ק דשבועות (י"ח) [ח'] ב' ד"ה כפרה (הב') שכתבו פירש הקונטרים וכו', ובתר הכי כתבו ורש"י לא פירש כן, ע"ש *²³. אוצר החכמה

יא. מצינו לפעמים שהתוס' כותבים אין להקשות וכו', מבלי נתינת טעם

לדבריהם למה אין להקשות, והניחו התירוצ' למעיין, או תרצוהו הם עצמם במקום אחר * . בפ"ק דב"ט ז' א' ד"ה ולא עשירי ספק כתבו, וזה לשונם, אין להקשות איצטריך קרא למעוטי ספיקא כדפריך במסכת חולין, ע"כ * . ובחולין כ"ב ב' (ד"ה איצטריך) העלו ארוכה לקושייתם זאת. וכן תמצא עוד בפרק כל שעה (פסחים) ל"ו ב' ד"ה אוציא כפי פירוש מוהרש"א שם²⁴.

ועיין הליכות אלי כלל (צ"ד) [צ"ה] שהאריך בזה, וציין שני מקומות זולת אלו שציינתי. ועיין בכללין דבסמוך:

יב. מצינו ואם תאמר בדברי התוס', שלא כתבו שום תירוצ' לקושיא * . עיין בפרק איזהו נשך (ב"ט) ס"א א' ד"ה אלא²⁵, ובפ"ק דמנחות ט' ב' ד"ה אין מיעוט, ושם ס"ב א' ד"ה במילואים, וצ"ג ב' ד"ה ידו.

וע"ע פרק בנות כותים (נדה) ל"ח ב'

•• מנחת ידו ••

שפקפקו בדבר יחוס הפירוש ליחזקאל לרש"י. ²² ושם: י"ל דהש"ס לעיל לא ידע הך ברייתא דהכא. ²³ ושם עה"ג הוגה: ואולי צ"ל: ור"ש, והיינו רבינו שמואל או רבינו שמשון. ובדפוס וינציא הראשון: ורש"י. ובדפוס ונציא השני: ור"י. וכן העיר ס' משק ביתי דף יא, ב. וראה עוד ספר אהל ישרים השמטות מערכת האליף דף מג ע"ב שהוסיף בזה גם ממש"כ התוס' סוכה כו, ב ד"ה ולא, שכתבו בשם הקונטרס, ורש"י שם לא פירש כן. ²⁴ במהרש"א שם גרס: ואם תאמר. ואף שהתוס' לא תירצו שם זאת הקושיא, מ"מ מצינו בלשון תוס' שכתבו: וא"ת וכו', ונשארו בקושיא וכמש"כ רבינו בסמוך כלל יב. וכ"כ החכמת מנחת שם דאם תאמר הוי כמו תימה. ובכמה דוכתי מצינו בתוס': ואם תאמר בלא י"ל אחריו, וכמש"כ רבינו בסמוך. וע"ש פנ"י, משמרות כהונה, ספר ארץ יהודה (טאנוג'י), אור חדש מש"כ ע"ד המהרש"א. וראה הגהות זהב שבא להאדרי"ת על תוס' ר"ש משאנץ פסחים מש"כ להצדיק גירסת המהרש"א. וע"ע ספר ראשית בכורים בכורות יא, ב. ²⁵ ושם עה"ג ציינו כמה דוכתי דפתחו התוס' בלשון וא"ת, ולא כתבו שום תירוצ'. וראה עוד בהערות לעיל בסמוך כלל יא בשם החכמת מנחת. ובס' אהל ישרים השמטות למערכת האליף דף מג ע"ב העיר ע"ד ספר מאיר עיני חכמים חולין פו, ב שכתב שאין סוגיית התוס' לכתוב וא"ת ואין אחריו תירוצ', אלא שבכל מקום שכתוב וא"ת וכו' כתוב לאחריו וי"ל דזה אינו, וכמש"כ רבינו לפנינו. וע"ע שכנה"ג כללים בדרכי הפוסקים כלל כא, כלל מקדמונים שבכל מקום שכותבים התוס' תימא, ואין מתרצין ואין כותבים בסוף דבריהם דצ"ע, לפעמים התירוצ' ברור. וכ"כ רבי רפאל מיוחס בספר מנחת בכורים ב"ק קד, א תוד"ה בשכידו.

סוף ד"ה אימא, דכפי הגהת מוהרש"א שם לא תירצו כלום ותמידתם קיימת. וכן תמצא עוד בפ"ק דבכורות י"ב א' ד"ה מה צבי:

יד. דע שאין דרך התוס' שלנו תוספות טוך²⁸ לפסוק הלכה, כי אם לפרש שמועתא בדרך שקלא ומריא, וכך קיבלו מרבתינו.

והיכא שכותבים פסק רבינו חננאל, באותו פסק יצא לנו תירוץ לסוגית הש"ס. שיטה מקובצת לרבינו בצלאל על כתובות פ"ק דף י"ג ד' (ג, א), ופ"ח דף פ"ב ב' (קח, ב)³⁰.

וחילוק שבין תוס' שאנץ ובין תוס' טוך ומה הם ומו' חיברם, תמצא בספר קורא הדורות דף י"ח א', ע"ש³¹.

יג. מצינו לכאורה בדברי התוס', דקאי הכי אף לפי מסקנת דבריהם, בפרק כיצד מברכין (ברכות) מ"א ב' ד"ה ויין פוטר כל מיני משקין כתבו וזה לשונם, לכאורה מ"רי בין בלא סעודה, ואפילו הכי יין פוטר, ע"ש²⁶.

שוב מציאתי בספר גנת ורדים או"ח ריש סי' א' שתמה על זה²⁷. ולדידי אין זה מן התימה, שהרי מצינו דוגמתו בש"ס, דלפעמים קאמר סברה, אף דקאי הכי לפי

•• מנחת יד ••

26. ראה ספר מר קשישא עמ' קלז שכתב: גם התוס' השתמשו במלת לכאורה בענין לפום ריהטא. ובספר לב שומע מערכת הלי' אות ט העיר ע"ז מדברי רבינו עצמו לעיל כללי התלמוד כלל יג שעמד ע"ד התוס' שבת נ, א ד"ה אלא שג"כ נקטו הלשון: לכאורה, ולא זכר שר מש"כ הוא עצמו לפנינו שדרכם לומר כן אף דקאי הכי, וי"ל ודו"ק. 27. וכן ציין בשמו בגיליון מהרש"א ברכות שם. ושם ציין גם לסי' ב בגינת ורדים. 28. ושם: ורוב וסברה שיש בגמ' לא קאי הכי במסקנא, אלא שבקצת מקומות יש וסברה דקאי הכי. וציין כן לב"ב ב, א. וסיים: ודכוותה טובא. ומהר"י קארו בכללי הגמ' שם העיר ע"ז דאינם נמצאים כן אלא דרך זרות. והרא"ש ב"מ פ"ט סי' לח בשם רש"י כתב דלישנא דסבר למימר, משמע דלמסקנא לא קאי הכי. וע"ש בשם הראב"ד דפסק הלכה כרב אשי שם, ואף על גב דאמר דבריו בלשון סבר למימר. וע"ש דכן מצינו בב"ב ב, א לשון סברה דנתקיים. אמנם הרמב"ן במלחמות ב"מ סו, ב בדפי הרי"ף כתב: ומאי דקאמר סבר רב פלוני למימר הכי, לאו משום דחזר בו, אלא משום דמאן דפריך עליה לא שבקיה לסיומי למילתיה. וראה מש"כ בזה עוד ספר הליכות אלי כלל תרכא. וראה עוד סי' האיר ממורח כתובות סי' כח אות טו. 29. והתורה"ד סי' יט כתב: ומימי התוספות משאנץ שקיצרם מהר"א מטוך אנו שותים. ולשון היש"ש יבמות פ"ד סי' לד: יש קבלה בירינו שהתוס' על המסכתות הגדולות הוא מר"א מטוך. וע"ע שו"ת יוסף אומץ סי' קא שכשהראשונים כותבים בשם התוס', כונתם על התוס' שאנץ, דהם סתם תוס' שחיברם רבינו שמשון, וגם כשהם כותבים רבותינו הצרפתים, כונתם על תוס' שאנץ. והתוס' שבידינו הם תוס' רבינו אליעזר מטוך שקיצר התוס' שאנץ וכתב חידושי בגיליון אם הם תוס' איברא או רבינו פרץ. וע"ש שהשיטמ"ק מביא תוס' שאנץ, ולתוס' שאנץ משאנץ מכנה בשם תוספות חיצוניות. וע"ע שה"ג חלק הספרים מערכת הת' אות כ. 30. ושם: ודרכנו לדקדק בכל מקום שאין דרכן של תוס' לפסוק הלכה. וכ"כ בשמנה"ג כללים בדרכי הפוסקים אות ט"ז בשם הר"א קאפסלי: מקובלני מפי אבא מארי שאין לסמוך למעשה על דברי התוס' אם לא שביארו בהדיא שדבריהם הלכה למעשה. ובתוס' אשכנזיות מציאתי, כל מקום שיאמרו התוס' הלכה למעשה, יציין הסופר מבחין פסק. וראה כנסת הגדולה יו"ד סי' צב הגה"ט אות ב דפסקי תוס' לענין הלכה הם. 31. ושם בערך

אוצר החכמה

ומהרי"ק שורש (ק"ז) [ק"ס] כתב דיש להלך אחר תוס' טוך, דאיטו בתראי טובא מתוס' שאנץ³²:

טו. המורגל בדברי התוס' ושאר הפוסקים, יראה ויבחין שאינו דוחק לפרש דברי המפרש יהיה מי שיהיה דקאי מילתא, וכן על הטובן מדבריו, ולא על המוזכר להדיא בדבריו. שו"ת זרע אברהם חלק יו"ד סי' ח"י. אה"ח 1234567

ונראה לענ"ד ראייה מדבריו, מפרק ר' ישמעאל (ע"ז) נ"ז ב' (ד"ה אלא), דמתרצין דוכן דקאמר בברייתא קאי אדיוקא, ע"ש³³:

טז. דע שהגליונות של תוס' הם

מלשון ה"ר אליעזר מטוך מחבר התוס'. רבינו בצלאל בשיטתו המקובצת על כתובות פרק אלו נערות דף ס"ג ג' (לב, א)³⁴:

יז. שמא התוס' דיומא אינם מרבותינו בעלי התוס' שבכל התלמוד. וכמדומה ששמעתי שהתוס' דיומא הם מטהר"ם מרוטנבורק ז"ל. יד אהרן על טור או"ח סי' שכ"ט בהגהות הטור.

והר"ב שער יוסף דף ו' ב' (הוריות ב, א), כתב זכורני שכן כתב מהריט"ט בחידושי קדושין גבי כהני שלוחי דידן, דף כ"ג מהש"ס (קידושין כג, ב)³⁵. וע"ע שם דף קט"ו סוף ע"ג (הוריות יג, א)³⁶.

•• מתנת יד ••

בעלי התוס' כתב: ודע לך שמה שאומרים הפוסקים תוס' שאנץ ותוס' טוך, הענין הוא שהם שמות ב' מדינות. ורשב"א שהוא רבינו שמשון בר אברהם משאנץ חיבר תוס' שאנץ ע"פ רבו רבינו יצחק בר שמואל בעל התוס'. ³². ושם כתב דאזלינן בחר תוס' טוך לא מפני שהם גדולים משאנץ, אלא מפני שהם אחרונים. ועוד דתוס' טוך אינם אלא מקצרות תוס' שאנץ, ומחדשים איזה חידוש על פי גדולים שמתו אחר תוס' שאנץ כגון ריב"א ורבינו אלחנן וגדולי איכרא. ³³. ושם תירצו דלא מסתבר למימר דקאי וכן אדיוקא אלא בברייתא שם. ועוד ע"ש ד"ה הא. והתוס' כתובות צ, ב ד"ה מדלא, כתבו דאף על גב דלא הוה קאי אלא אדיוקא שפיר הוה ליה למיתני. וע"ע חולין סו, ב ד"ה לא לענין אי בלשון הכתוב י"ל דקאי אדיוקא. ³⁴. ושם סיים: ולכן אתה המעיין הפוך בהם והפוך בהם ותמצאם בטוב טעם ודעת. ומהרי"ר פפורט בספר בתי כהונה ח"ג סי' כא דף לח ע"ד כתב: ואולם מצאתי כתבו בשיטה מקובצת כתיי כלשון זה וכו'. ובהיותי בעיר קדשנו ותפארתנו ירושלים ת"ו נער הייתי ראיתי תלמוד ישן שהיה בבית מדרשו של הרב הגדול מארי דארעא דישראל מהרמ"ג ז"ל (והוא רבי משה גאלנטי בעל זבח השלמים), מלא על כל גדותיו בגליונות מחידושי הראשונים. ומימר קדישין שמעתי שתלמוד הנזכר היה מהרב הגדול מהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל, ושיטות הללו בידי ראיתי שהם העתק הגליונות שבתלמוד הלזה. והדברים העולים בהם הם ראשונה מסגנון הגהות רש"ל, ושוב קצת חידושים, וקרוב דכתב מגיליון סתם, ומתוס' שאנץ ותוס' הרי"א [מטוך] וכו'. ושאר רבנן קדישי בכל מה שבא בדבריהם בקיצור כנראה כפי אשר יכול הגליון. ³⁵. ובשער יוסף שם בהגהות אחריו תרעא כתב שכ"כ המהריט"ט בכתובות ג, א ובשו"ת ח"ב יו"ד סי' לה. וכ"כ סי' זרע יצחק (לומברוז) יומא ס, ב בשם המהרי"ט ח"א סי' ת ושם ל"ט. ³⁶. וע"ע שם הגדולים גדולים מערכת המ' אות כט: והרב יד מלאכי בשפלונו וכו' לנו כי מטא לפתחא בפרט זה. וכ"כ עוד ברכ"י ארי"ח סי' כה אות ג, פתח עינים יומא ה ועוד. וכ"כ סי' לב מבין פרק יד מהל' שחיטה הל' ה בשמו ובשם רבינו. וראה בזה סי' מנחת שלום ח"ה עמ' קלב, שו"ת חת"ס ח"ז סי' כא. ושד"ח כללי הפוסקים סי' ט אות ז העיר ע"ד רבינו, דלעיל כללי התלמוד סוף כלל כט הקשה על דברי התוס' ב"ק פו, ב; מנחות ט, ב שהקשו ונשארו בתימא,

וכן כתב בפשיטות גמור הר"ב לחם שמים על המשניות דף ד' א' (ברכות פ"א מ"א), ע"ש.

ועיין ביומא נ"ד א' ד"ה כרובים, שכל דבריו הם מתשובת מהר"ם מרוטנבורק (ד"ק) סי' כ"ד, וכמו שכתב מהרש"א שם³⁷. וכן תמצא עוד להכנסת הגדולה (שיורי כנה"ג) יו"ד סי' קמ"א בהגהות הב"י אות ס"ד, ע"ש³⁸.

יח. כשהתוס' כותבים על רש"י ותימה לפירושו וכו', אנו רגילין לדייק, דפשיטא דלפירושו קא טקשו, ולמה להו לטינקט לפירושו, וזהו לחדד התלמידים. רבינו בצלאל בשיטתו המקובצת על כתובות פרק המדיר דף נ"ה ב' (עא, א), וע"ש:

אמר רחמנא

יט. בכל מקום שאומרים התוס' הוה מצי לשנויי, הוה מצי (למפרק) [למפרש]³⁹, אנו רגילין לתרץ דבעו למימר, אם תקשי עלה דהך שנויא קושיא,

הרי שנויא אחריתי דהוה מצי לשנויי דקיימא לשנויי, הך שנויא נמי אית עלה קושיא אלימתא טפי, דמשום הכי לא משני לה תלמודא אלא כדי לתרוצי קושיא חדא דאיכא עלה, דמאי דמשני תלמודא [קאמרי התוס' הוה מצי לשנויי]⁴⁰. ועל פי דרך זה י"ל כשאומרים התוס' הוה מצי למפרק. ולמדתי דרך זה מהרא"ש ז"ל שפירש כן לשון התוס' בפ"ק דשבועות. רבינו בצלאל בשיטה מקובצת על כתובות פ"ט דף קט"ו ב' (פט, ב). ועיין שיירי כנסת הגדולה בכללי הפוסקים כלל י"א⁴¹.

אֶהְיֶה 1234567

כ. מה שמצינו בכמה מקומות שדברי התוס' סותרים זה את זה במקום למקום*, הסיבה היא שבמקום אחד הם דברי רבינו תם, ובמקום השני הם דברי ר"י וריב"א ויתר החולקים. וכן במקום אחד תמצא תימה ועלה בקושיא, ובסוגיא השניה תמצא מתורץ, והוסיפו ושינו במקומות שונים

• • • מותנת יד • • •

ואף כי ביומא ס, א תירצו זה. ולפמש"כ רבינו לפנינו דהתוס' יומא הם ממהר"ם מרוטנבורג נחא. וראה עוד סי' משק ביתי סוה"ס דף יא. ³⁷. וע"ע שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"ב עמ' קלר. וכן העיר השער יוסף הוריות יג, א. ובשם הגדולים שם העיר ע"ד רבינו: וק"ק דאחר אשר חזה בתוך השער כרמזו שם, אמאי איכפל אחר זה להביא מש"כ התוס' כאילו חדשות הוא מגיד, וכבר כתוב כן בשערי. ומש"כ בש"ג בשם ההגה"מ, והעיר ע"ז הר"י פערלא בהגהותיו שם, ראה מש"כ בזה החיד"א עצמו בשו"ת יוסף אומץ סי' יד בהגה"ה. ³⁸. וכ"כ גם שו"ת עצי ברושים הל' נדה סי' לט דף לד, א. וכ"כ חקרי לב מהדו"כ יר"ד סי' י: דידוע דסתם תוס' דיומא אינו אלא ממהר"ם בר ברוך. וכ"כ הרש"ש שבועות יד, א בשם רבינו. ע"ע מה שכתב ספר עין זוכר מערכת ה"י אות יח, סי' פתח עינים ב"ב צג, ב; קונטרס השג יד אות פב, דנראה דתוס' סוטה אינם מתוס' שברוב הש"ס, כאשר יראה הרגיל בדבריהם. וגם פסקי התוס' סוטה יוכיחו שאינם מכוונים להתוס' שבמסכתא כלל. ואף שאין זה כל כך ראיה, מכל מקום מטבע סוגיית התוס' דסוטה נראה שלא נתחבר ממחבר תוס' רוב התלמוד. ובזה יישב קושיית רבינו כללי התלמוד כלל תקפד בסתירת דברי התוס' ברכות וסוטה. ³⁹. כ"ה בשיטמ"ק שם. ⁴⁰. כ"ה בשיטמ"ק שם. ⁴¹. ושם: דקדקתי במקומות רבים מהתוס', והמצאתי כלל מחודש, דכשהתוס' אומרים: ה"ה דהוה מצי למימר הכי, הוא דאפי' לפי האמת מצי למימר הכי, אלא דחדא מינייהו נקט או שקיצר. וכשאומרים: הוה מצי למימר הכי, בלא: הוא הדין, כוונתם לומר דה"ה דהוה מצי למימר הכי לתרץ קושיא זו, אלא משום דאיכא אחריתי שאינה מתורצת בזה, לכן לא תירץ כן, ותירץ מה שתירץ

בגמרא, שבעלי התוס' תלמידי ר"ת היו לרוב, כי שמונים בעלי תוספות היו בפרק אחד לפני ר"ת, וכל אחד הגיע להוראה, כגון ר' חיים כ"ץ, ור' אליעזר ממין, ור' שמעון* משנן וחביריו, ותלמידים לרוב בלי מוספר. אלה הדברים אשר דיבר הרב הגדול מוהרש"ל בהקדמתו לים של שלמה על בבא קמא*⁴². וכן כתב בעל נתיבות משפט דף קכ"ה סוף ע"ב (נתיב כג ח"ד)⁴³.

ועיין שו"ת מוהר"י קארו דף קמ"א ב"ד⁴⁴.

אוצר החכמה

כא. חכמי הצרפתים, אינו מוכרח שיהיו רבותינו בעלי התוס', דאפשר שהם חכמים אחרים מצרפת, שחכמיה וגדוליה ל"ד⁴⁷.

רבים היו. דינא דחיי ח"א דף מ"א ב' (לאוין מוה).

אך (הש"ך) והט"ז (ס"ק ג) ביר"ד ר"ס פ"א, וכן הר"ב מגילת ספר דף נ"ז ב' מהלאוין (לאוין קטז)⁴⁵, והר"ב רית שדה בדף ל"ה סוף ע"ד (סי' ד) כתבו דרבני צרפת, הם התוס' כנודע⁴⁶:

אה"ח 1234567

כב. תוס' דיבמות ושאר מסכתות גדולות, הם עיקר נגד תוס' דמגילה ושאר מסכתות קטנות. וכן יש קבלה שאותם מן

המסכתות גדולות הם תוספות של ר"א מטוך. ים של שלמה על יבמות פ"ד סי' ל"ד⁴⁷.

*** מנחת ידו ***

בגמ', משום דבחידוץ הגמ' מתורצת ג"כ הקושיא האחרית. ⁴². וכ"כ רבים מהאחרונים. וכ"כ הרש"ש גיטין ה, ב. וראה בזה ס' מנחת שלום ח"ד עמ' קכד. וע"ע מש"כ רבינו כע"ז לעיל בסמוך כלל ח. ורבינו לעיל כללי התלמוד כלל שמו הקשה מסתירת דברי התוס' באותה מסכתא, ואפשר שדוקא בסתירת דבריהם ממסכת למסכת קאמר היש"ש דאין להקשות. וע"ע מש"כ רבינו להלן כלל כה. ע"ע מש"כ רבינו לעיל כללי התלמוד כלל שעט שבסתירת דברי התוס' ממסכתא למסכתא, מסכתא דאזלינן בחר בתרא. ⁴³. ושם: שכן הוא דרך של התוס' לבקי בדבריהם, שבמקום אחד מסכימים לדעה אחת, ובמסכתא אחרת נוטים לדעת אחרת, והטעם שהם ויל רבים המחברים וכל אחד נטה לדעת אחרת. ⁴⁴. ראה שו"ת בית יוסף דיני יבום וחליצה סי' ג ד"ה כתב עוד שעמד בזה על דבר החילוק בין דברי התוס' ביבמות לדבריהם בכתובות. ודחה שם דברי הרב השואל שכתב: ואותו לשון שבכתובות הוא הגהה או תוס' מאיזה חריף, ואותו לשון שבפרק החולץ הוא לבדו עיקר, ע"ש. וע"ע שו"ת יוסף אומץ סי' קא אות ב: דאין להקשות דברי התוס' ממסכתא אחת למש"כ התוס' במסכתא אחרת, דלא נודע לנו בבירור מי הוא הרב המחבר של תוס' במסכתא זו, ומי הוא הרב המחבר של התוס' של מסכתא אחרת. והגם מהרש"ל כתב דהתוס' ממסכתות גדולות הוא ממחבר אחד, אין מופת חותך, כאשר נתברר לי הצעיר שעמדותי הרבה בענינים אלו. ⁴⁵. ושם: ואי איתא שהתוס' שהם רבותינו הצרפתים ויל ס"ל וכו'. ⁴⁶. ושם: ורבני צרפת הם התוס' כנודע. וראה בהקדמת היש"ש לב"ק: התלמוד אשר אנו עוסקים בו, וממנו אנו שותים, לולי חכמי הצרפתים בעלי התוס' שעשאוהו ככדור אחד וכו'. וכ"כ ס' דברות משה חולין בהערות פ"א דף ט הערה גב: חכמי הצרפתים שסתמן הם בעלי התוס'. ⁴⁷. וכ"כ ברכי יוסף אר"ח סי' כה אות ג על פי זה דהעיקר כהתוס' זבחים ומנחות ויומא נגד התוס' מגילה. וכ"כ מהרש"ם בספר עין הרועים אין מעבירין על המצוות אות ג. וכ"כ רב ברכות מערכת הא' אתרוג עמ' כ בשם רבינו. והשד"ח כללי הפוסקים סי' ט אות ז העיר ע"ד הרב חינוא וחסדא ח"א דף ז ע"ד שכתב שהתוס' דמעילה לאו היינו התוס' דשאר מסכתות רובא דהש"ס, אלא דרבנים אחרים, ועיין שם לדברי רבינו לפנינו, אם כי רבינו לא כתב כן בפרטות על מס' מעילה, רק כתב דרך כלל שהתוס' דמסכתות גדולות הם עיקר נגד תוס' דמסכתות קטנות וכו'. ועיין שו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סי' כג מש"כ לרון

וכתב בעל גינת ורדים באו"ח כלל א' סי' מ"ו דכמה תוס' נשמטו ממנו, ובספרי דקטאי העולם בגליונותיהם, וכמה תוס' אחרים נבללו בתוך תוס' שלנו וכו'. ופירושי רש"י עשויים קונטרסים ומהדורות*, ואין חיבורים אלו מסוייגים כשאר חיבורים, עכ"ד.

ומצאתי עוד למוהר"י קורקוס כת"י שהביא חזון נחום על סדר קדשים דף ר"ז א' (מעילה סוף פ"ה), שכתב וז"ל, ואין לתמוה אם רש"י חלוק בפירושו ידיה אדידה, דמהדורות טובא עבד הוא וז"ל, ובכמה דוכתי בתלמודא איכא הכי שחזר בו בפירושו, עכ"ד⁴⁸:

אוצר החכמה

כג. אין דרך התוס' לכתוב תירוץ שני בלשון ועוד, אלא כשהתירוץ השני לא היו איפכא מתירוץ ראשון. אבל אי הוי איפכא, לא שייך לומר ועוד⁴⁹, שו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' סי' ג' מהרב יעקב פראגי מהמה וצ"ל⁵⁰.

ופירש הוא ז"ל שם בס' ד'*, דזה הוא כשהתוס' מתרצים שני התירוצים בסתמא, אך אם תירוץ ראשון הוא משמא דאחרנא, אז שייך לומר בתירוץ הב' לשון ועוד, אף על גב דלא אזיל בסגנון תירוצא קמא. ותהיה מילת ועוד מושכת לומר שגם תירוץ שני תירצו ההוא דארכר בתירוצא קמא:

כד. אני מקובל דתירוץ ראשון שעושה התוס' פשט הוא העיקר. כן כתב הכנסת הגדולה (שכנה"ג) בכללי הפוסקים כלל י"ט בשם משפטי שמואל (סי' קכ), ומהרי"ק (שורש עב), ותר"י הלוי (סי' א).

ואני המ"ך מצאתי להר"ב חזון נחום על קדשים דף קצ"ט א' (מעילה פ"ג מ"ב), שכתב דתירוצא בתרא הוא הנכון יותר, יתר הוא שלא תמוט⁵¹. וכן כתב בפשיטות הר"ב מטה אשר דף ק"ג ד'י⁵²:

כה. כל מקום שאנו יכולים להסכים התוס' אהדדי דהו אינהו אמרינן. כן כתב

•• מנחת יד ••

עפ"ד רבינו לענין תוס' דמס' כריתות אם נחשב כתוס' דמסכתות קטנות. 48. וכ"כ הרש"ש חולין קכח, א: מצינו רבות לרש"י שמחליף פירושו ממקום למקום, וכ"כ עוד בדמאי פ"ה מ"ט ובשבת פג, ב. וראה כנסת הגדולה יו"ד סי' כח הגהב"י אות מה: רש"י בכל מקום ומקום מפרש לפי ענינו. וראה עוד ס' מנחת שלום ח"ד סי' יא. 49. וראה בזה עוד ליקוטי הערות לשו"ת חת"ס יו"ד סי' רכז. 50. רב בנא אמון בזמן הרב גינת ורדים וכו', והיה מדקדק גדול כמבואר בתשובתו בס' גינת ורדים וכו', וחיבר שני חלקים מתשובות, וחלק אחד ראיתי בכת"י וממנו ניקח ציצים ופרחים יולדו על ברכי יוסף - שה"ג בערכו. 51. וכ"כ ברכ"י חו"מ סי' טו בשמו. ורבינו לעיל כללי התלמוד כלל תרמב כתב בשם הזקן שמואל דף קיב ע"ב חו"מ סי' קע, דהתירוץ שכתבו התוס' הוא דוחק כפי שהצידו. וע"ז כתב רבינו: מי יוכל לדון בתירוצם איזה מיקרי דחוק ואיזה מרווח. ואמנם כוונת הזקן שמואל הוא על התירוץ הב' שכתבו התוס' גיטין ס, ב ד"ה והשתא. ומשמע דס"ל שהתירוץ הראשון שכתבו תוס' הוא העיקר. 52. ושם: הכלל המסור בידינו, אשר אבותינו סיפרו לנו, דכל מקום שאמרו התוס' ב' תירוצים, התירוץ האחרון הוא יותר משובח, והאחרון נחא להו יותר מן הראשון. וכן ציין ספר ארעא דישראל מערכת הת' אות ג בשם רבינו. וע"ע בזה שו"ת חיים ביד סי' קה, ספר משא חיים חלק המנהגות מערכת הת' אות רסח הנדמ"ח עמ' רסו, ספר שולחן המלך פ"ו מהל' ת"ת הל' יד, פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ה, שו"ת כללי הפוסקים סי' ט אות ב, שו"ת אפרקסתא דעניא יו"ד סי' קמה וסי' רמד, שו"ת יבי"א ח"ח

הכנסת הגדולה (שכנה"ג) בכללי הפוסקים כלל כ' בשם משפט צדק. אוֹצֵר הַחֲכָמָה ומהר"י האגוז בספר תחלת חכמה שער

ג' כלל נ"ב כתב וז"ל, והא דסתרי התוס' דפרק הנשרפין לתוס' דפרק כיצד מעברין, אין מקפידין בעלי הישיבה בכך, דאומרים ב' תוספות הם כשהם בב' מסכתות. מיהו היכא דאיכא לתרוצי ולאוקומי, עדיף טפ"ס⁵³. וע"ע הקדמת ים של שלמה על קמא⁵⁴:

כו. כלל מקדמונים שבכל מקום שכותבים התוס' תימא⁵⁵ ואינו מתרץ ואינו כותב בסוף דבריו וצריך עיון, לפעמים התירוץ ברור. כן כתב הכנסת הגדולה (שכנה"ג) בכללי הפוסקים כלל כ"א בשם

פליטת בית יהודא⁵⁶. ואני מצאתי גם להר"ב בני יעקב דף קס"ז סוף ע"א (מאמר ז) שכתב כן⁵⁷:

כו. רבינו תם והתוס', שני כחות נינהו. רשד"ם חאה"ע סי' קכ"ז⁵⁸. ומהרי"ק בשרש נ"ב כתב דכח אחד נינהו. כן כתב הכנסת הגדולה בכללי הפוסקים כלל כ"ב⁵⁹.

אֶה"ח 1234567 ונחור"מ סי' כ"ה בכללי הקים לי אות נ"ז סיים, ועיין במהר"ם מפדואה סי' כ"ה, ובמשפטי שמואל סי' קכ"ו⁶⁰:

כללי הרא"ש

כת. הרא"ש ז"ל ברוב דבריו נמשך אחר הרי"ף ז"ל, אם לא שחולק עליו

•• טענת יד ••

אורי"ת ר"ס ד, סי' טהרת הבית ח"ב עמ' תקנא. וע"ע שד"ח שם אות ג-ו היכא שמתרצים תוס' ב' תירוצים במקום אחד ובמקום אחר לא כתבו כי אם התירוץ הראשון, וכן כשמתרצים ב' תירוצים בב' מקומות, והתי' הא' שבמקום האחד הוא התירוץ הב' במקום אחר, ולענין כשב' התירוצים בתוס' נחלקו בשינוי וחילוף גירסאות, ולענין כשמתרצים ב' תירוצים ובפסקי תוס' נקטו התירוץ הראשון. ⁵³ ראה כללי התלמוד כלל חי שכתב רבי אברהם ישראל דמדברי רבינו כלל תט משמע דאין לחוש לדברי התוס' הללו שבמציצא, כיון שבמקומות אחרים כתבו להיפך וכו'. ואם הוא כך אחמה, דאיך אפשר לומר שהתוס' יסתרו את דבריהם ממקום למקום. וראה בזה באורך סי' מצנחת שלום חיד סי' כת. ⁵⁴ ורבינו הביא דבריו לעיל בסמוך כלל כ. וע"ע בהקדמת הישי"ש חולין. ⁵⁵ עיין שו"ת חקרי לב חו"מ ח"א ר"ס ו שאין חילוק בזה בין: תימא לתימה. ⁵⁶ למוה"ר יהודה לירמה. וכ"כ ספרי דבי רב קרח קיז בשם רבינו. ושם: ולדידי אינו לפעמים, אלא כלל גדול. וכ"כ סי' שבת של מי שבת מה, א בשם רבינו. וכ"כ בשם חקרי לב שבועות ה, א. וע"ע סי' מצנחת יצחק על הגש"פ עמ' רמ מש"כ לפי"ז. ⁵⁷ ושם: כלל מסור בירינו דכל היכא דכותבים התוס' תימה, ואינם כותבים רצ"ע, התירוץ פשוט. וכ"כ החקרי לב שם בשמו. ואפשר שמקורו בדברי רבינו. ולעיל כללי התלמוד סוף כלל כט הקשה רבינו על דברי התוס' ב"ק פו, ב ובמנחות ט, ב דהקשו ונשאר בתימא, ואף כי ביזמא ס, א תירצו זה. ולפמש"כ רבינו לפנינו יש לומר דהתירוץ ברור, דסמכו על דבריהם שם. ועיין סי' שבת של מי שבת טו, א מש"כ לבאר לפי"ז קושית התוס' שם ד"ה אלא שלא תירצו קושייתם. ואמנם תוס' הרא"ש שם הקשה קושית התוס', ונשאר בצ"ע. ובגוף קושית התוס' ע"ש בריטב"א ובפנ"י. ⁵⁸ ושם כתב כן עפ"ד רי"ו שכתב: אבל ר"ת ובעלי התוס' כתבו וכו', הרי שעושה שתי כוחות מר"ת והתוס'. ⁵⁹ כ"כ בשמו גם השלחן גבוה בכלליו אות כא. ⁶⁰ ושם: ואדני התוס' הוטבעו על רי"י ור"ת ז"ל. ובכנה"ג שם כתב: גם מה שתחשוב שכלל זה [שבכל מקום שהתוס' חולקים על הרי"ף, הוי הרי"ף כמאן דליתא], זה הוא על דברי רי"י בלבד, כי לו לכד שם יחס של תוס', ור"ת אין לו יתרון זה, גם זה אינו, כי ר"ת הוא נחשב ג"כ כרי"י,

בפירושו⁶¹. מהרח"ש ח"א (תורת חיים) כט. כשדברי הרא"ש על הש"ס סתרי
(ב"ח) [בחלק] חו"ט סי' ס"ח דף ק"ב ג'⁶², אהדדי, וליכא שום הוכחה בדבריו לידע
וחוט השני דף ט"ה א' (סי' לו)⁶³, ודינא בבידור לאיזה משניהם דעתו נטה יותר, או
דחיי ח"ב דף כ"ג סוף ע"ג (עשין מח)⁶⁴. הי מתרומייהו אמרן באחרונה, ראוי לנו
והרב המגיד בפרק י"ז מהל' שבת הל' לתפוס בסברא שסוברת כהרי"ף ז"ל. כנסת
ט"ז כתב שגם ספר העתים מחזיר אחר הגדולה חו"ט סי' ק"ה בהגה"ט אות י"ט
דברי ההלכות בכל מקום וכותב לשונו. לדעת הטור.

וכתב מהר"י קורקוס בפ"י מהל' ועיין מהר"ם מפדואה סי' ל"ט שכתב
תרומות הל' י', שבפירושו המשניות דרכו דסתם דברי הרא"ש הם דברי הרי"ף, כי
לתפוס דרך רבינו שמשון ולהוסיף בו הוא הגמ' שלו⁶⁵. וכן כתב לחם יהודה על
ביאור: אה"ח 1234567 דרמב"ם דף ג' ד' (פ"ב מהל' ת"ת הל' ד)⁶⁶.

אוצר החכמה

•• מותנת ידו ••

וגם לו יחס מעלה זו. ⁶¹. וראה סי' גיליונות מהרש"ם כללי הפוסקים אות ד אם דרך הרא"ש להזכיר
דברי הרי"ף בשם: הרי"ף, או רק: רב אלפס. ⁶². וכ"כ סי' מטה אשר (קובו) חו"מ סי' רנט אות יד
בשמו. ובסי' כה חברנו מערכת הי' סי' א כתב דע"כ לא כתב רבינו כן, אלא כשרוב הפוסקים מסכימים
לדעת הרי"ף או כשהם שקולים, אבל כשרוב הפוסקים הם נגד דעת הרי"ף, יש לנו לייחס סברת הרא"ש
אל סברת הרוב אף שהוא נגד דעת הרי"ף. והש"ך תקפו כהן סי' מו, הר"ד בכללי הרא"ש בראש ספר
קרבן נתנאל כתב: וליבי אומר לי שהרא"ש שעשה חיבורו, מתחילה עשאו סביב הרי"ף, כמו פירוש על
דברי הרי"ף כמו שעשה הר"ן, רק אח"כ עשו מהרי"ף ומחיבורו הכל חיבור אחד. וע"ע שם הגדולים
ערך הרא"ש דהרא"ש חיבר פסקיו כמו שהם בידינו, ולא כיון לעשות פירוש על הרי"ף כלל. ומש"כ
שרית חת"ס אה"ע ח"א סי' מר כהש"ך הנ"ל, כתב ע"ז השו"ת כללי הפוסקים סי' יא אות ב: והנה
ידוע לי שהגאון חת"ס ראה איזה מספרי מרן חיד"א, וזכורני בבידור שמביא את ספר ברכי יוסף, אך
על ספר שם הגדולים מסופקני אם ראהו, ולכן אין זה מן התימה אם לא ראה דבריו בזה. וע"ע להלן
בסמוך כלל ל אם הרא"ש דרכו לימשך אחר התוס'. ובשרית אריה דבי עילאי אה"ע סי' כו כתב בשם
שרית מהרח"ש דקשה לומר דהרא"ש שהולך תמיד בשיטת תוס' יחלוק עליהם ולא יביא דבריהם. וצריך
לחלק בין תוס' להרי"ף. ⁶³. ושם: אין דרכו של הרא"ש להשמיט דבר מרובי הרי"ף. ועוד שם: דרכו
להמשך אחר דברי הרי"ף ולכתוב לשונו. ⁶⁴. ושם: וידוע הוא דהרא"ש דרכו דרך המלך הרב הגדול
הרי"ף, ובמקום שהוא חלוק עליו אומר כתב הרי"ף וכו'. וע"ע שם דף מט סוף ע"ג עשין מח: ודרכו
דרך המלך הרי"ף ז"ל. וכ"כ עוד בלאוין יט: הרא"ש הולך על דרך הרי"ף ז"ל. ובכנסת הגדולה יו"ד
סי' לו הגהב"י אות סג כתב: דרך הרא"ש בהלכותיו להביא דברי הרי"ף ככתבו וכלשונו, ואם רואה
לחלוק עליו חולק. ובאה"ע סי' פ הגהב"י אות ג כתב דכיון דהביא הרא"ש דברי הרי"ף ולא חלק עליהם
אין ספק דהכי ס"ל. וכ"כ חקרי לב יו"ד סי' רנו ח"ג דף רלה ע"ב, פתח הדביר ר"ס שלח בשם רבינו.
וע"ע מש"כ רבינו להלן בסמוך כלל כט, לא, לב. וע"ע ספר אבות הראש (פלאג"י) אדר"ע פ"ג דף קי
ע"ד: ודרכו של הרא"ש בכ"מ שמעתיק לשון הרי"ף. וע"ע במערכות דברי אמת כללים אות ג שדרך
הרא"ש לכתוב סתם דברי הרי"ף אף דלא ס"ל כוונתו. ⁶⁵. ושם כתב כן להטעים טעם למה שהרא"ש
העתיק כל דברי הרי"ף כצורתם ולא הזכיר שמו. וכ"כ פתח הדביר ר"ס שלח בשם רבינו. ⁶⁶. ושם
הכריע בדעת הרא"ש דס"ל כהרי"ף, ממה דהמ"מ כתב שהרי"ף ס"ל כת"ק ולא הזכיר האיבעיא בגמ',
וממילא דהרא"ש ג"כ יסבור כן, שהוא נמי לא הזכיר בעיא זו. ועוד דסתם דעת הרא"ש לפי הרוב הוא

ועיין ש"ך יו"ד סי' קמ"ב ס"ק (י"ד) [י] דרך הטור לכתוב וכן יראה מדברי א"א הרא"ש ז"ל, וה"ה להרי"ף, ובפרט היכא שלשון הרי"ף מכון כלשון הרא"ש⁶⁷:

ל. כל דברי הרא"ש אינם רק קיצור מדברי התוס', עם קצת תוספת מקצת פוסקים, כגון הרמב"ם והרמ"ה. לכן נקוט כללא בידך, אם תלמודך בדברי הרא"ש קשים עליך כברזל, לך נא ראה בדברי התוס', אולי הם ישלימו חסרונך ויחווירו ספיקותיך, כי באמת לפעמים קיצר הרא"ש יותר מדאי. שו"ת חוות יאיר ר"ס קנ"ט.

וכן מצאתי להר"ב משפטי שמואל בסי' קי"ח שכתב דכל דברי הרא"ש הם מיוסדים על הרוב על פי בעלי התוס' וז"ל⁶⁸. אוצר החכמה

ולפעמים מה שחסר בדברי התוס' משלים ומוסיף הרא"ש. עיין דרישה ח"מ

ר"ס קס"ה⁶⁹. ושם סי' ש"ט ס"ב כתב שבכל מקום שנוכל להשוות ולפרש דברי התוס' כדברי הרא"ש מפרשין לה בשוה, כי הרא"ש ביאורו הוסכם לדברי התוס' ברוב המקומות, ע"כ.

ועיין ב"ח יו"ד סי' רל"ז סוף ס"ב ודרישה יו"ד סי' צ"ח סוף (ס"ו) [ס"ק ב]⁷⁰, וגית ורדים יו"ד כלל ו' סי' י"ג⁷¹.

והרב החב"ב בספר דינא דחיי ח"ב דף נ"ו (עשין טח) כתב דכל מקום שקושיית התוס' היא לפי ההלכה, מביאה הרא"ש בפסקיו. וכשאינו מביאה, שמוע מינה דסבירא ליה דאינה לתלכה. אה"ח 1234567

לא. זה דרכו של הרא"ש בכמה מקומות מעתיק לשון הרי"ף ובמקום אחר אינו סובר כן. ספר נקודות הכסף להש"ך סי' ט"ו, ובחור"מ סי' ל"ט ס"ק ב'. וכ"כ עוד בספר תקפו כהן ר"ס ט"ו, ע"ש⁷².

• • • מותנת יד • • •

כהרי"ף עד שיגלה דעתו בפירוש. 67. עיין פנ"י פסחים כו, ב מש"כ לבאר מ"ט כתב הטור שם יו"ד סי' קמב: וכן יראה, ולא כתב בפירוש שכי"כ אביו הרא"ש, וע"ש שסיים: כן נראה לי נכון בעזה"י, אולי מקום הניחו לי מן השמים בזה. וע"ע שו"ע הרב או"ח קונ"א סי' תמה סק"ו בביאור דברי הש"ך. 68. בשו"ת אבקת רוכל סי' קעט כתב: הרא"ש דרכו לימשך אחר דעת התוס'. ועיין ספר ברכת יוסף (ידיד) ח"ב עמ' קכט מש"כ לפי"ו. ראה גבורת יהונתן (אייבשיץ) ב"מ ח, ב: אין דרך הרא"ש לחלוק על דברי תוס'. והמאמר ר"ס תרלח כתב דרך הרא"ש מן הסתם הוא להמשך אחר התוס', ועכ"פ הוא מוכיר דבריהם, ומה שכותב בסתם על הרוב הוא מדבריהם או עכ"פ אינו היפך דבריהם. וכ"כ שו"ת זרע יעקב (גיניז) סי' ג דהרא"ש דרכו להביא דברי התוס' לעולם. וכ"כ ספר גרש ירחים (צינץ) גיטין פ"ו אות סז: אין דרך הרא"ש להיות נגד פירש"י ותוס'. וכ"כ שו"ת ר' יוסף מסלוצק סי' לו שדרך הרא"ש להמשך אחר התוס', אם לא שגילה להדיא שאין דעתו כן. ולשון הרש"ש נדה נח, ב: ותמיהני על הרא"ש וכו' שלא הביא דברי התוס' כלל, אשר דבריהם חביבים עליו עד לאחת. וכ"כ החזו"א חו"מ ב"ב סי' י אות ח: אין דרך הרא"ש לנטות מדברי התוס'. וראה עוד לשון דרכי דוד ב"ק יז, ב ד"ה ולפי מאי: בכל מקום דרך התוס' הוא דרך הרא"ש. ובס' ברוך אברהם (מאני) עמ' סו כתב בשם ספרי הכללים שדרך הרא"ש להמשך אחר לשון התוס' אף דלא ס"ל כוותייהו. ובספר ישרש יעקב יבמות לו כתב שהרא"ש נמשך אחר דברי התוס' במקומם, ובזה ביאר סתירת דברי הרא"ש. 69. ושם: כמה פעמים מצינו מה שחסר בדברי התוס' בא הרא"ש והוסיפו. 70. ושם: אין סברא לומר שהרא"ש חולק על התוס' אם לא היכא שמבאר בהדיא שחולק או שמוכרחין לכך.

ובדרישה יו"ד סי' קע"ד ס"ו, ושם חו"ט סי' ס"ב, וביו"ד סי' נ"ד ס"ג⁷⁶, וקמ"ב ס"ו⁷⁷, ע"ב ס"ד, וב"ח יו"ד סי' רל"ט ס"ד⁷⁸, ובאה"ע סי' קכ"ה ס"ג⁷⁹:

ובלחם משנה פ"ד מהל' אישות מטהדורא

בתרא ד"ה אמר להם⁷⁴, ובספר קרבן לג. אין דרכו של הרא"ש להביא רק נתנאל בכלליו אות ב', ע"ש שהביא כל מה שהוא הלכה, אבל מה שאינו הלכה אינו לשון התקפו כהן⁷⁵: אוצר החכמה מביאו⁷⁹. ואף אם פעמים רבות ראינו להרא"ש ז"ל מביא סברות שאינם כהלכה,

לב. הרא"ש ז"ל דרכו לפרש, והרי"ף היינו כשנסתפק בדיון כותב פלוני פוסק כן ז"ל דרכו לסתום. ב"ח האו"ח סי' שכ"ו ופלוני פוסק כן⁸⁰. ואפילו כשאנו מסתפק

•• מנחת ידו ••

[1234567 תוס' חזקוני]

71. ושם: מדברי הרא"ש נראה שמסכים לדברי ר"ת וכו', ובפסקי הרא"ש נדה הרבה לדחות דברי רש"י ומיישב סברת ר"ת. 72. ושם: כידוע למי שידוע דרכו של רבינו אשר שמעתיק לשון הרי"ף בסתם בכמה דוכתי אף על גב דלא ס"ל הכי. ולשון רבינו לעיל כללי התלמוד כלל תי: סתם דברי הרא"ש הם דברי הרי"ף, כי הוא הגמ' שלו, כמש"כ מהר"ם מפאדוה בסי' לט. וכן דקדקתי גם אני המ"ך בהרבה מקומות מחיבורו, שכן הוא דרכו להעתיק דברי הרי"ף בסתם, אף שבמקום אחר גילה דעתו שאינו סובר כן, ומצאתי שוב מבואר בספר נקודות הכסף להש"ך סי' טו ובתור"מ סי' לט ס"ק ב, והאריך יותר בספרו תקפו כהן ר"ס מו, ע"ש. ואתה תחזה שתירץ בזה כמה עניינים עמוקים וכו', ויותר מהמה כתבתי בכללי הפוסקים שלי. וכ"כ עוד להלן שם ריש כלל תיו: ואפשר ליישב דבפרק וכו' העתיק דברי הרי"ף ככתבם וכלשונם אף דליה לא סבירא ליה הכי, שכן דרכו בכמה מקומות, כמו שכתבתי בכללי הפוסקים. 73. ושם: ואע"פ דבתחלת פרק ג' דשבועות כתב לשון הרי"ף וכו', לא כתב כן משום דהכי סבירא ליה להלכה אלא בהעתקתו לשון הרי"ף היה מעתיק לשונו כפי מה שכתב, אבל להלכה נסמך על מה שגילה דעתו. 74. ראה לח"מ פ"ה מהל' אישות הל' כ שכתב: ואע"ג דבר"פ המקבל כתב דברי הרי"ף ז"ל וראיותיו, לא חשש לדחותם אחר שכבר דחאם במקום אחר. 75. בראש סי' קרבן נתנאל. וכ"כ שה"ג ערך הרא"ש בשם הקרבן נתנאל. וע"ע מש"כ בזה ברכי יוסף יו"ד סי' שכא אות ב ותור"מ סי' ז אות ה, מתוין ברכה ארי"ח סי' רמח אות א, עין וזכר מערכת המ' סוף אות א. ודלא כרבי אברהם ישראל שהו"ד לעיל בכללי התלמוד כלל תי, שהעיר בזה ע"ד רבינו, דלא הוי ליה להרא"ש לשתוק ולהביא דברי הרי"ף כאילו הם הלכה פסוקה לדעתו, והיה לו לגלות דעתו לפחות בדרך רמז דאיהו לא סבירא ליה הכי, ולמה נתן לנו מקום לטעות בדבריו דסבירא ליה כפסק הרי"ף. וראה עוד בספר משק ביתי סוה"ס דף ה, ב בשם האחרונים ורבינו, ומש"כ לבאר לפי"ו. 76. ושם: הרי"ף אין דרכו לפרש כל החילוקים כי אם לכתוב לשון הגמ', אבל הרא"ש דרכו לפרש. 77. ושם: הרא"ש דרכו לפרש יותר כל פסקיו. 78. ושם: הרי"ף דרכו לסתום דבריו בלא פירוש, אבל הרא"ש וכו' כל דבריו פירש בהן באורך. וע"ע בב"ח סי' קע"ג מש"כ להעיר ע"ד הטור שדרכו לפרש ולא הוה ליה לכתוב בסתם וכו', וע"ש מש"כ בדעת הרי"ף והרא"ש. ועיין בסי' ברכת יוסף (ידיד) ח"ב דף טו ע"ב מש"כ לבאר לפי"ו. 79. עיין מש"כ רבינו לעיל בסמוך כלל ל. וכ"כ כנסת הגדולה יו"ד סי' יד הגהב"י אות ב שאין דרכו של הרא"ש בפסקיו להביא פירושים ולהקשות עליהם אי לא נפק"מ לענין דינא. וכ"כ עוד בסי' פ הגהב"י אות יז. וכ"כ בתור"מ סי' קפ הגהב"י אות ב שאין דרך הרא"ש להאריך ולפרש מה שאינו הלכה. ובשכנה"ג חו"מ סי' מו הגה"ט אות א כתב שהרא"ש בפסקיו אינו מביא פירוש שאינו כהלכה ואינו דוחהו. וכ"כ ס' בית אברהם (ישראל) חו"מ סי' סד סעיף י שאין דרך הרא"ש לפלפל במה שאינו לענין הלכה. 80. וכ"כ ס' פתח הדביר סי' רלב אות יא בשם כנסת הגדולה, שכשמביא הרא"ש ב' דעות ולא

בדין, אלא שפוסק כאחד מן הסברות, היינו שמביא סברת שניהם, ואחר כך פוסק הרב כחד מינייהו, אבל שבתחילה יביא הרב פסק מוסכם בלי מחלוקת, ואחר כך יביא סברא אחרת שאינה הלכה ולא יקשה עליו, ואדרבא יביא לו סמוכות מדברי התלמוד, לא מצינו כן בדברי הרב. כנסת הגדולה יו"ד סי' קנ"א בהגהות הב"י אות י"א.

ועיין כנסת הגדולה חו"ט סי' ק"פ הגהות הב"י אות ב'⁸¹, ודינא דחיי שלו ח"א דף צ"ו ד' (לאוין פא)⁸², ונתיבות משפט דף רנ"ב ג' (נתיב כג ח"ט)⁸³.

לד. אין סדר למשנה בזמן התנאים, ומכל שכן בפוסקים הבאים אחריהם, דאפשר דהרא"ש למד סדר נזיקין תחילה לסדר מועד, וחזר במסכת פסחים מהוראתו שבפרק הרבית, והסכים לטה ששנה בילדותו בפסקי התשובה⁸⁴, ואף על גב דדוחק לומר דש"ש דיעות היה לו בזה, הלא מצינו זה בס"פ בהמה המקשה וכו'. חוט השני סי' צ"ו דף צ"ז ב'.

וכן כתב הכנסת הגדולה (שכנה"ג)

בכללי הפוסקים אות פ"ה בשם תשובת מוהר"י קארו⁸⁵.

אמנם מצאתי למוהר"י בנביישתי בספר שדה יהושע פרק ב' דערלה דף קל"ה ג', שכתב דכשרש"י סותר עצמו ממקום למקום ומסדר לסדר, אחרון עיקר דמסתמא פירשה באחרונה*, ע"ש⁸⁶.

לה. אפילו לדעת הרא"ש ודעימיה דאם תמצי לומר לאו פשיטותא הוא⁸⁷, אי איכא שום הוכחה בסוגיא דהוי פשיטותא, כגון דעביד ד' בע"י, ובתרין קמ"יתא קאמר את"ל, ובתרין בתרי"תא לא קאמר את"ל, משמע מזה דהתרין קמ"יתא אשתנו למעליותא למפשטינהו באת"ל. ב"ח חר"ט סי' שמ"ו (סי"ו) [סט"ו]. וכן נראה שם מדברי הדרישה.

ומצאתי להלח"ט בפ"ז מהל' יו"ט (הל' ד) שכתב דאף לדעת הרמב"ם⁸⁸ היכא דהגמרא גלי לן בהיפך לא פסיק כאת"ל, ע"ש⁸⁹.

אוצר החכמה

לו. אנו נסמכים על דברי הרא"ש יותר מדברי הרמב"ם ז"ל, לפי שהרמב"ם כתב

*** מנחת ידו ***

הכריע, הוא משום דמספק"ל. והשר"ח כללי הפוסקים סי' יא אות א כתב דלכאור קשה דהלא רבינו להלן כללי הטור כלל ה כתב בשם הכנסת הגדולה, דס"ל בדרך כלל לכל הפוסקים דסברא אחרונה שכתבו היא העיקר. וכ"כ כנסת הגדולה יו"ד סי' צא הגהב"י אות ז גם בדעת הרא"ש. ⁸¹ ושם: אין דרכו להאריך ולפרש מה שאינו הלכה. ⁸² ושם: ואין דרכו להביא בפסקיו אלא דבר דהוי הלכתא. וכ"כ עוד בעש"ן מט: כל שאינו הלכה אינו מביאו בהלכותיו. ⁸³ ושם: שבהלכותיו אין דרכו לכתוב כי אם הנצרך לענין הלכה בלבד. ⁸⁴ ראה שו"ת אשר לשלמה סי' כד דף עג ע"ב. ⁸⁵ בשו"ת בית יוסף דיני כתובות סי' יד: אפי' במשניות אמרו אין סדר למשנה, כ"ש בתשובות שאפשר שהמאוחרת קדמה. ⁸⁶ ושם: דודאי מסתמא תחילה פירש ההיא דפסחים, שסדרן של סדרים סדר מועד קודם לסדר נשים, וכמו שהקדימו הכתוב עתך חוסן ישועות, וכן קדמה כל המחברים והמפרשים וכו'. ⁸⁷ וכמשי"כ רבינו לעיל כללי הרמב"ם כלל יג, ע"ש. ⁸⁸ ולעיל שם נתבררה באורך דעתו בזה, ע"ש. ⁸⁹ ושם: דשאני הכא דהגמ' גלי לן בהיפך, היכא דלא גלי לן ודאי פשיטותא, כיון שהגמ' תפס הצד

כדברי נבואה בלי ראיה. ספר יוחסין בשם גדולי קשטיליה⁹⁰.
ועיין ספר דינא דחיי ח"א דף ע"ט ב' (לאוין פא), שכתב דכיון שהרא"ש סובר נגד הרמב"ם, הכי נקטינן, דהוא הרב המלמד דעת חכמה ובינה בספרד.
ומזה הטעם כתב עוד בח"ב דף ס"ג ג' (עשין מט), דהלכה כוותיה לגבי ריא"ז⁹¹.
אך רדב"ז בח"ב סי' תר"ד כתב דיש לפסוק כהרמב"ם⁹², וכן שם (ח"א) סי' מ"ט כתב וכבר נהגו כל ישראל במקום שאין מבורר בדברי הרמב"ם, לפסוק כהרא"ש, כ"ש חכמי אשכנז. משמע דאי מבורר בדברי הרמב"ם אין לפסוק כרא"ש.
ושם סי' קכ"ו כתב דקיימא לן כהרא"ש לגבי הרשב"א, דבתראה הוא.
ועיין לעיל בכלל רש"י (כלל ב) דדעת מרן לפסוק כהרמב"ם נגד הרא"ש. ויש לתמוה על הכנסת הגדולה שבספר דינא דחיי הנ"ל כתב היפך דברי מרן*:
האחד באחד מאלו. ⁹⁰ וכ"כ בתשובות הר"י בן הרא"ש סי' נב דקהל טולטילא תיקנו תקנה בכל הספיקות לילך אחרי הרמב"ם כל מקום שאינו נגד הרא"ש, שאז פוסקים בדברי הרא"ש, ע"ש מש"כ ע"ו. ובשרית חות יאיר סי' קכד כתב: וקיבלתי שהגאון הישיש מוהר"ר פנחס הורוויץ וכו' מופלא ומופלג מאד בהוראות ופסקים, שהיה כל לימודו בהרא"ש ופסק אחריו כאילו נותן מסיני, ולא חש כלל אם הוא נגד הכרעת הגאון רמ"א וכו'. ⁹¹ ושם: קיי"ל כהרא"ש לגבי ריא"ז, שהוא פוסק יותר מפורסם ומסימיו שותין כל בני ספרד. ⁹² ושם: דאע"ג דהרא"ש אחרון וקיי"ל הלכתא כבתראי, מ"מ הרמב"ם מארי דאתרא הוא, וכבר קיבלו כל אלו הגלילות פסקי דינו. וע"ש שצירף לזה עוד סניף מכיון שהרא"ש לא הביא דברי הרמב"ם ודחה אותם בראיות. וע"ש ח"ד סי' סח שהלכה כהרמב"ם נגד הרי"ף והרא"ש, ואנן כהרמב"ם דנין בכל דיני ממונות, וכ"ש דאתריה דמר הוא. ⁹³ עיין מש"כ רבינו עוד בזה להלן בסמוך כלל מ, מו. וכ"כ שו"ת זבחי צדק שו"ת עיגונא סי' ב דף רפד. ובספר ויחי יוסף (ידיד) הל' גיטין דף סו ע"ג כתב דהיינו דוקא כשסותר בפירוש, אבל היכא דאפשר לפרש באופן שיסכים הפסק לדברי התשובה, הכי עבדינן ליישב דבריו אפי' בדרך דוחק. ⁹⁴ ושם כתב כן בשם מהראנ"ח ח"א סי' מו. ⁹⁵ לעיל בסמוך ריש כלל לג כתב רבינו שאין דרך הרא"ש להביא רק מה שהוא הלכה, אבל מה שאינו הלכה אינו מביאו. ואף אם פעמים רבות ראינו להרא"ש מביא סברות שאינם כהלכה היינו כשמתפק בדין כותב וכו'. ולהלן כלל מג: אין דרך הרא"ש להכריע בין הפירושים איזה נכון יותר היכא דתרווייהו הלכתא נינהו. ⁹⁶ וע"ש שכתב כן מכמה דוכתי בדברי הרא"ש.

• • • מותנת יד • • •

הב"ח ביו"ד ר"ס קמ"ז, וסי' רי"ז סעי'
ל"א⁹⁷.

ועיין עוד שם סי' קכ"ה ס"ז שכתב כן
על דברי הרשב"א:

מ. כשסותר הרא"ש מפסקיו
לתשובותיו דהפסקים עיקר⁹⁸, היינו
כשמפורש בהדיא דסותרין, אבל כשאינו
מפורש אלא דמשמע הכי מודלא חילק, לא
אמרינן כן. ב"ח אה"ע סי' צ"ו סעיף ד'⁹⁹:

מא. הרא"ש דמוסכת בבא קמא אינו
מעתיק לשון הגמרא וכל פסקי הדינים
כדרכו בשאר מסכתות¹⁰⁰, כי אם במקום
שמחדש שום דבר הוא מציין הגמ' וכותב
עליו. דרישה חר"מ סי' ת"י סוף ס"ז, ע"ש
דיש נפקותא בזה. וכן כתב הש"ך חר"מ סי'
ש"נ (ס"ק א) שדרך הרא"ש בבבא קמא
לקצר לשון הש"ס.

והר"ב בני שמואל שנדפס מחדש¹⁰¹
כתב בדף מ"ב ד' (ב"ק ד, א), שלשון התוס'
דבבא קמא קצרים ביותר:
אוצר החכמה

•• מנחת יד ••

מב. כך היא דרכו של הרא"ש כשאינו
מביא דעת החולקים אפי' רש"י¹⁰², מוכח
דס"ל כפירש"י¹⁰³. ב"ח יו"ד סי' קפ"ט
סעיף כ"ז:

מג. אין דרך הרא"ש להכריע בין
הפירושים איזה נכון יותר, היכא דתרווייהו
הלכתא ניעהו¹⁰⁴. ב"ח יו"ד סי' קע"ז סוף
סעי' כ"ד¹⁰⁵:

מד. הרא"ש ז"ל לא חלק תשובותיו
לא לכללים ולא לפרטים, והבאים אחריו
עשו כן. תשובת הרב יצחק בן זא"ת בספר
הזכות דף ס"ב ד'¹⁰⁶. ע"ש שהוכיח לחכם
אחר על שכתב כמו שכתב הרא"ש
בתשובותיו:

מה. מצינו כמה הגהות אשירי דלא
קיימי על הרא"ש אלא על סוגית הגמ',
ולפעמים חלוקין עליו. כהונת עולם הלכות
רבית דף ג' א' (יו"ד סי' קס)¹⁰⁷:

מו. כשסותר הרא"ש מפסקיו

97. וע"ש שביאר כן לשון הרא"ש: ומסתבר לי טעמיה דרב יוסף כיון דמתרגמינן וכו', ולמה נשנה
הלשון וכו', דמש"כ: ולמה נשנה וכו', חדא ועוד קאמר. 98. ראה הערה לעיל בסמוך ריש כלל לו.
99. ראה סי' יוחי יוסף ה"ל גיטין דף סז ע"ג בזה. 100. וכמש"כ בנסת הגדולה יו"ד סי' פב הגהב"י
אות כ שדרך הרא"ש להעתיק דברי הגמ'. 101. לרבי משה עדאוי, נדפס בלייזרנו תקי"ט בהסכמת
רבינו. 102. צ"ל: אפירוש רש"י, וכ"ה בב"ח שם. ודלא כנדפס בחלק ממהדורות היר מלאכי: אפילו
רש"י, וכן הגיה הר"י פערלא. 103. וראה לשון החזו"א יו"ד מזוזה סי' קעב אות ב: אין דרכו של
הרא"ש לחלוק על פירוש רש"י ולא לבאר למה נטה מפירוש רש"י. 104. ראה לעיל ריש כלל לג
מש"כ רבינו שאין דרך הרא"ש להביא רק מה שהוא הלכה ובהערה שם. 105. וכ"כ בשמו בסי' מאורות
נתן (בורגיל) ב"מ קה, א. 106. ושם בתשובה לה"ר יצחק די ליאון: ועתה לך איעצך אם תאבה שמרע,
כאשר תביא איזו ראייה מתשובות הרא"ש ז"ל, אל תאמר כמו שכתב הרב ז"ל בתשובותיו כלל כך, כי
זאת שגיאה בלשון וכו', וזה כי הרב ז"ל לא חילק וכו'. ואם כן אין לשונך דוק ותשכח וכו'. וראה
בהקדמה לשו"ת הרא"ש דפו"ר קושטא רע"ז כי תלמידי הרא"ש העלו תשובותיו על ספר אחת לאחת
כאשר הודמן בכל זמן מפורזות בלתי סדר וכו' עד כי נקבץ מהם ספר גדול. ועוד שם: קם תלמיד אחד
וכו' סידר התשובות האלו סדר נכון, וקיבץ וחבר דבר לדבר הדומה לו, עד נעשה ענין כולל כלל כל
הנכתב בענין ההוא. וראה עוד בזה בהקדמה לשו"ת הרא"ש מכון י-ם תשנ"ד. 107. והשר"ח כללי

לתשובותיו, עיין בכללי הפוסקים להכנסת הגדולה סי' ס"ט שכתב שהפוסקים הם עיקר*¹⁰⁸. וכן מצאתי למרן בחור"מ סי' (ק"ו)* [ק"י] בשם הר"י בן הרא"ש¹⁰⁹. ועיין כמה חידושים בזה בכנסת הגדולה חר"מ סי' ע"ב הגהות הטור אות ס"ח* עד סופו, ובשו"ת חוט השני דף ט"ז א' (סי' יח)¹¹⁰, וצ"ז ב' (סי' צה)¹¹¹, ובכנסת הגדולה יו"ד סי' ר"א בהגהות הב"י אות נ' ושם (שכנה"ג) סו"ס שט"א (הגהב"י אות ז), ובדינא דחיי ח"ב דף נ"ז א' (עשין טח)¹¹², וזרע אברהם חלק אה"ע סי' י"א¹¹³:
סליקו כללי רש"י
והתוס' והרא"ש

בס"ד כללי הרב המגיד והבסף משנה ומגדל עוז

אוצר החכמה

כללי הרב המגיד - סי' ע"ז הגהות הב"י אות (כ"ז) [כ"ט] בשם

א. כל מקום שאומר הרב המגיד ז"ל פליטת בית יהודה¹:

שלא מוצא ראייה לדברי הרמב"ם ז"ל, לטולי ב. כבר נודע שהרב המגיד לא זו ידו עלמא לא ס"ל כוותיה. כנסת הגדולה חר"מ בכל דבריו מדברי הרשב"א, כנראה היות

•• טענת יד ••

הפוסקים סי' יא אות יד כתב בשם ספר נשמת כל חי (פלאג"י) ח"א דף ח ע"א, סי' כל החיים אות כז, וכל דברי ההג"א הם לחלוק על דברי הרא"ש, דאל"כ למאי אתו, ע"ש. ובספר עמודי הארוזים סי' נו עמ' קפד כתב: ומסתמא אין הג"א חולק להרא"ש בסתם. וע"ע מש"כ רבינו להלן כללי שאר המפרשים כלל טז. 108. ושם כתב גם דברי שו"ת מהרי"ל סי' עז שיש לסמוך על התשובות יותר מן הפוסקים שלא היו בשעת הוראה. והרחיב עוד בזה כנסת הגדולה חר"מ סי' לג הנהב"י אות כה, סי' עב הנה"ט אות סט, סי' פו הנה"ט אות יב, סי' רפג הנהב"י אות ב, אה"ע סי' קב הנה"ט אות טז. וע"ע בזה באורך בכללי השולחן גבוה כללי הרא"ש אות לב, ובשר"ת שם אות ח גם בשם רבינו. ובשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' קיר, והו"ד לעיל כללי התלמוד כלל תרסב בהערה, הקשה על מש"כ הטור חר"מ סו"ס עב שכשנחלק הרא"ש אדידיה בין השאלות והפסקים אוליגן בתר הפסקים דהוי בתראי, ע"ש. 109. וכ"כ עוד ביז"ד סי' שמא. 110. ושם: ואע"פ שהרא"ש לא פסק בתשובותיו כן, אין לנו לומר שראוי לנו להשוות דבריו בפסקיו עם דבריו שבתשובותיו, שיותר לנו לומר להשוות דברי הטור עם דברי אביו, דהוא הוי בקי טפי מינן בדברי אביו וכו'. ודבר מצוי הוא שיסתרו דבריו שבפסקיו לדבריו שבתשובותיו. וכתב הטור חר"מ סי' עב שיש לילך אחר הפסקים שחיבר באחרונה. וכ"כ רבינו יהודא בן הרא"ש בתשובה וז"ל, כשאני רואה תשובותיו עם פסקיו סותרים, הריני הולך אחר הפסקים שהיו אחרונים וכו'. ונראה מלשונו שהוא דבר מצוי. 111. . ושם נקט דקיי"ל דבמקום דתשובות הרא"ש ופסקיו סתרי אהדדי יש להורות ולדון כפסקיו, דאחרונים הם. 112. ושם: מסורת היא בידינו כשהרא"ש פליג מדידיה אדידיה בתשובות ובפסקים עבדינן מה שכתבו בפסקים, כמו שכתב כן פעמים רבות הרב הגדול ב"י וכו'. 113. ושם: דכבר נודע שדברי הרא"ש בפסקיו היו אחרונים וכו', אי"כ הו"ל לפסוק כדבריו בפסקיו.

1. וכ"כ ספר ברכת מועדיך לחיים (פלאג"י) ח"א דף ד, ספר כל החיים דף כג בשם כנסת הגדולה. וכ"כ בשמו השו"ת כללי הפוסקים סי' ז אות ב. ובשו"ת תורת חסד לרבי חסדאי הכהן סו"ס קעז כתב: והרב המ"מ לא אמר שום טעם לדברי הרמב"ם, כנראה שלא נראו לו דברי הרמב"ם בזה וכו'. וגם פה מאחר שהרב המ"מ הביא סברת הרמב"ם ז"ל ולא הביא להם שום סעד כמנהגו הטוב, ודאי יש הוכחה גמורה שאין דברי הרמב"ם נראים לו עיקר. וראה קובץ אור ישראל נד עמ' ריא שהעיר